

Povezanost med kvaliteto otrokove navezanosti na mater in otrokovim odnosom do vrstnikov, igre in učenja

ZLATKA CUGMAS

POVZETEK

V raziskavi, ki jo predstavljam v tem prispevku, sem želela ugotoviti, koliko je kvaliteta otrokove navezanosti na mater povezana z nekaterimi bistvenimi pokazatelji otrokove pripravljenosti za vstop v šolo, kot so odnos do vrstnikov, dela oz. učenja in način igranja. Predstavljam raziskave drugih avtorjev, ki so odkrili pomembno zvezo med otrokovim razvojem občutka varnosti v odnosih z materjo in otrokovim socialnim ter spoznavnim razvojem. Sledi predstavitev raziskave, ki sem jo izvedla z materami 100 otrok, ki so obiskovali program priprave za vstop v šolo oz. prvi razred osnovne šole. Kvaliteto otrokove navezanosti na mater sem ugotavljala z dvema ocenjevalnima lestvicama, ki sta zajemali otrokovo obnašanje do matere v stresnih situacijah. Rezultati raziskave so potrdili pričakovanja, saj sem ob uporabi drugačne metodologije od že uveljavljene odkrila številne pomembne zveze med obravnavanimi spremenljivkami.

ABSTRACT

LINKS BETWEEN CHILD'S ATTACHMENT TO THE MOTHER AND CHILD'S ATTITUDE TO PEERS, PLAY AND LEARNING

The author's intention in the research presented in this paper was to determine the extent of the link between a child's attachment to the mother and certain fundamental indicators of a child's readiness to enter school, such as attitude towards peers, work or learning and manner of play. Research by other authors is presented which discovered a significant link between a child's development of a sense of security in relations with the mother and the child's social and cognitive development. This is followed by a presentation of research conducted with the mothers of 100 children attending a school entry programme or the first year at primary school. The quality of the child's attachment to the mother was determined using two estimation scales which covered the child's behaviour towards the mother in stressful situations. The results of the research confirmed the author's expectations, as the use of other methodologies on research implemented before revealed a number of important links between the variables discussed.

I. PROBLEMATIKA

Številni psihologi menijo, da je kvaliteta otrokove navezanosti na mater zelo pomembna za otrokov celoten razvoj. Za razvoj otrokove navezanosti na mater je najpomembnejše prvo oz. prva leta življenja. Mati lahko s svojim občutljivim zadovoljevanjem otrokovih potreb omogoči, da otrok razvije občutek varnosti, da zaupa sebi in drugim, da svet ne zaznava kot ogrožujočega. Če pa mati ne zadovoljuje ustrezno otrokovih potreb, otrok razvije anksiozno navezanost na mater, ki se odraža tudi v njegovem odnosu do sebe in drugih.

Za preučevanje kvalitete otrokove navezanosti na mater je Ainsworthova s sodelavci (1978) oblikovala postopek, imenovan "tuja situacija", ki ga sestavlja več otrokovih ločitev in ponovnih srečanj z materjo v laboratoriju. V nekaterih primerih otrok ostane v času materine odsotnosti skupaj z neznano osebo, v drugih primerih pa ostane sam. O kvaliteti otrokove navezanosti na mater lahko sklepamo predvsem na osnovi otrokovega obnašanja do matere pri ponovnih srečanjih z njo. Postopek "tuje situacije" je bil najprej namenjen eno- do dveletnim otrokom, kasneje pa so ga začeli v bolj ali manj prirejeni obliki uporabljati tudi pri starejših predšolskih otrocih (glej Cassidy, 1988; Howes in Hamilton, 1992).

Raziskave so pokazale, da je otrokovo obnašanje do matere v "tuji situaciji" pomembno povezano z otrokovim socialnim, govornim, motoričnim, spoznavnim razvojem, razvojem zaznave samega sebe, vedenjskimi problemi in podobno. V tem prispevku se bom osredotočila predvsem na raziskave, ki odkrivajo zvezo med kvaliteto otrokove navezanosti na mater in otrokovim socialnim ter spoznavnim razvojem.

Kot navaja Cohn (1990), je glede na to, da otrok dobi svoje prve socialne in emocionalne izkušnje v družini, logično pričakovati, da je kvaliteta zvez med otrokom in starši pomembna pri razvoju otrokovih zvez z vrstniki. Dokazano je, da imajo otroci, ki izražajo več pozitivnih čustev v stiku z vrstniki in jih vrstniki v večji meri sprejemajo, starše, ki izražajo do otrok toplino, se za otroka v veliki meri zanimajo in konsistentno uveljavljajo pravila obnašanja. Manj priljubljeni pa so med vrstniki otroci, ki jih starši zavračajo, se večkrat jezijo in se zanje manj zanimajo. V interakciji s starši otrok oblikuje svoja prva mnenja o tem, kakšni so ljudje in kaj lahko od njih pričakuje, tudi od vrstnikov. Če je v odnosih s starši otrok razvil občutek, da je vreden ljubezni drugih, bo tudi k vrstnikom pristopal s pozitivnimi pričakovanji in bo tudi sprejemal pozitivno obnašanje vrstnikov. Otroci, ki so se v odnosih s svojimi starši srečali z zavračanjem, sovražnostjo in agresivnostjo, se zanesejo le na sovražni agresivni interakcijski stil. Otroci, ki pa so na osnovi odnosov s svojimi starši razvili model drugih kot nezanesljivih in nepredvidljivih, v stikih z vrstniki izražajo neodločnost in impulzivnost.

Večina raziskovalcev otrokovega razvoja navezanosti poudarja predvsem vlogo matere, čeprav nekateri omenjajo tudi očete. Sroufe, Cooper in DeHart (1996) trdijo, da otroci, ki so se v odnosih s svojimi starši naučili, da je potrebno partnerju, ki je v stiski, pomagati, tudi vrstnikom ne bodo delali krivic in jim bodo pomagali v težavah. Otroci, ki se na stiske vrstnikov odzovejo s sovražnostjo, so verjetno izkusili sovražstvo, zavračanje in odsotnost emocionalnosti tudi v stikih s svojimi starši.

Longitudinalne študije, v katerih so raziskovalci uporabili postopek "tuje situacije", so dokazale zvezo med kvaliteto otrokove navezanosti na starše, merjeno ob zaključku otrokovega prvega leta življenja, in otrokovimi interakcijami z vrstniki vse do petega leta starosti ali celo kasneje (po Cohn, 1990; po Belsky, Rovine in Taylor, 1984).

Elicker s sodelavci (1992; po Sroufe, Cooper in Deart, 1996) je ugotavljal povezanost med kvaliteto navezanosti na mater in socialnim obnašanjem pri otrocih, ki so preživeli štiri tedne v poletnem taboru. Otroci, ki so v odnosih do matere razvili občutek

varnosti, so bili bolj socialno spretni, bolj so težili k oblikovanju prijateljskih odnosov z vrstniki, več časa so preživeli z vrstniki, manj časa pa sami ali v družbi vzgojitelja; več časa so bili z vrstniki, ki so bili istega spola kot oni sami, in v skupinah otrok so bili bolj učinkoviti.

Kot navajajo Sroufe, Cooper in DeHart (1996), so otroci, ki so v odnosih do svojih staršev razvili občutek varnosti, v srednjem otroštvu manjkrat tarča posmeha vrstnikov; najmanj pogosto so izločeni iz skupinskih aktivnosti; prijateljstvo, ki ga razvijejo do vrstnikov, je večinoma recipročno, kar pomeni, da jih ti vrstniki tudi izbirajo za prijatelje. Skupaj s svojimi prijatelji se aktivno vključujejo v večje skupine vrstnikov.

Avtorica Main (1983) pa je preučevala vlogo otrokovega razvoja navezanosti pri spoznavnem razvoju. Meni, da otroci, ki v interakciji z materjo nimajo ustreznih možnosti za razvoj občutka varnosti, kar pomeni, da je mati neodgovorna in nedostopna, niso sposobni posvetiti popolno pozornost objektom (npr. igračam), ko so v stiku z njimi, ampak večino pozornosti posvečajo materi. To se odraža tudi v otrokovem mentalnem funkcioniranju. Avtorica je odkrila, da so otroci, ki so v odnosu do matere razvili občutek varnosti, pri 21 mesecih starosti ne le posvečali večjo pozornost igračam in drugim objektom v igralnici kot otroci, ki v odnosu do matere niso uspeli razviti občutka varnosti, ampak so pri igri pokazali tudi pomembno več veselja, več so se smejali in smehljali, pogosteje so obravnavali škatlo s sestavljenko kot sestavljenko in ne kot druge vrste zaposlitev.

Matas, Arend in Sroufe (1978) so v svoji raziskavi obravnavali pomen kvalitete otrokove navezanosti na mater za otrokov socialni in spoznavni razvoj. Predpostavljajo, da je za dve leti ali več starega otroka določena stopnja avtonomnosti v funkcioniranju nujna. Pri reševanju problemov se avtonomnost izraža s fleksibilnostjo, iznajdljivostjo in sposobnostjo uporabiti pomoč odraslega, ne da bi pri tem otrok postal odvisen od odrasle osebe. Kompetenten otrok je navdušen pri reševanju problemov, veseli se rešitve problema, ko pa se sreča z omejitvami, ne odneha, temveč preuči alternativne strategije reševanja problema.

Matas, Arend in Sroufe (1978) so izvedli postopek "tuje situacije", ko so bili otroci stari 18 mesecev, ko pa so bili stari dve leti, so preverili njihovo obnašanje pri igri, pri pospravljanju igrač in pri reševanju problemov.

Ugotovili so, da so bili otroci, ki so v "tuji situaciji" izražali varno navezanost na mater, bolj domiselni v simbolični igri, pri reševanju problemov pa bolj navdušeni in zavzeti, kar pomeni, da so se med reševanjem manj časa ukvarjali z drugimi, to je s problemom nepovezanimi opravili. Sprva so nalogo reševali samostojno, ko pa so nastopile težave, so sprejeli materino pomoč in upoštevali njene nasvete. Izrazili so manj frustracijskega obnašanja, več pozitivnih čustev in manj negativnih čustev. Manjkrat so rekli "ne", manj so jokali in cvilili ter bili manj agresivni do matere. Kompetentni otroci niso avtomatično ubogali mater, npr. pri pospravljanju igrač ali reševanju problemov. Ko jim je mati rekla, da se morajo nenadoma nehati igrati in morajo pospraviti igrače, so pokazali celo določeno stopnjo neubogljivosti, vendar sodelovanja z materjo vsceno niso prekinili.

Avtorji raziskave menijo, da se kvaliteta otrokove navezanosti na mater ne odraža neposredno v razvoju otrokovih spretnosti in sposobnosti (ni povezana z otrokovo inteligentnostjo), ampak je povezana z otrokovim stilom pristopanja k problemom in reševanja le-teh.

Raziskava je odkrila tudi to, da čeprav se konkretno obnašanje mater pri prvem in drugem letu otrokove starosti razlikuje, se kontinuiteta v kvaliteti materine skrbi za otroka ohranja. Matere dvehletnikov so pokazale svojo občutljivost s tem, da so otroku nudile toliko pomoči, kolikor je bilo nujno potrebno, da je otrok lahko bil učinkovit in

da so ga usmerjale k rešitvi problema, ne da bi pri tem same rešile problem. Raziskava je torej dokazala kontinuiteto v odnosih med materjo in otrokom bolj kot pa le stabilnost posameznih vrst obnašanja katerega koli člana diade.

V raziskavi, ki jo predstavljam v tem prispevku, sem želela ugotoviti, ali obstaja povezanost med kvaliteto otrokove navezanosti na mater in otrokovim interesom za vrstnike, delo in učenje ter odnosom do igre. Te kategorije lahko prištevamo tudi med pokazatelje otrokove pripravljenosti za vstop v šolo. Kot navajata Horvat in Magajna (1987, str. 148), "je otrok zrel za šolo, če je sposoben slediti zahtevam, ki jih predpisuje učni načrt za prvi razred, in če se lahko vživi v način delovanja šole". Šolsko zrelost lahko ocenimo z vidika otrokove telesne, osebnostne in funkcionalne zrelosti. Odnos do vrstnikov, igre in učenja je le drobec, čeprav pomemben, pri ugotavljanju osebnostne in funkcionalne zrelosti. Predvidevala sem, da otroci, ki so uspeli razviti občutek varnosti v odnosih navezanosti na mater, izražajo bolj zrel odnos do vrstnikov, igre, dela in učenja.

II. METODOLOGIJA

II.1. Vzorec

V raziskavi so sodelovale matere 100 otrok (61 dečkov in 39 deklic). Od teh je bilo 41 otrok, ki so obiskovali pripravo na vstop v šolo (v nadaljnjem tekstu: mala šola) (21 oz. 51.2% dečkov in 20 oz. 48.8% deklic), in 59 prvošolcev (40 oz. 67.8% dečkov in 19 oz. 32.2% deklic). Otroci so obiskovali malo šolo oz. prvi razred v krajih, ki jih lahko obravnavamo kot trgi oz. vasi, ki so bili izbrani naključno. V raziskavi so sodelovali vsi otroci izbranih predšolskih oz. šolskih skupin. 33 otrok je bilo starih šest let, 53 sedem let in 14 osem let. 13 mater je imelo nedokončano ali dokončano osnovno šolo, 39 poklicno ali 3-letno srednjo šolo, 31 4-letno srednjo šolo, 8 višjo šolo in 9 visoko šolo ali več. Večina, to je 70 otrok je živelo v popolni družini (to je mati, oče in otrok oz. otroci). 22 otrok je živelo v razširjeni družini (mati, oče, otrok oz. otroci in drugi sorodniki). 3 otroci so živeli samo z materjo oz. z očetom in morebitnimi brati oz. sestrami. 5 otrok pa je živelo samo z materjo oz. z očetom, morebitnimi brati oz. sestrami ter drugimi sorodniki. 15 otrok je bilo edincev. Večina, to je 69 otrok je imelo enega brata oz. sestro. Največje število bratov oz. sester, ki so jih imeli, pa je bilo štiri.

II.2. Pripomoček

Izdelala sem vprašalnik za matere, ki je vključeval vprašanja o demografskih značilnostih. Tem vprašanjem sem dodala vprašalnik o otrokovem odnosu do vrstnikov in vprašalnik o otrokovem odnosu do igre, gospodinjstskih opravil in učenja. Prvi vprašalnik je obsegal 10, drugi pa 21 postavk. Vprašanja so bila zaprtega tipa, kar pomeni, da so matere obkrožile enega ali več podanih odgovorov. Postavke vprašalnikov so razvidne iz teksta v poglavju Rezultati z diskusijo. Sledili sta dve ocenjevalni lestvici, na osnovi katerih sem ugotavljala kvaliteto otrokove navezanosti na mater. Prva lestvica je obsegala štiri opise otrokovega obnašanja do matere v situacijah, ki so za otroka stresne. Matere so na osnovi 5-stopenjske lestvice (od 1 - nikoli do 5 - vedno) ocenile, kako pogosto se otrok na opisan način obnaša do njih samih, ko doživlja stres, ima težavo, je vznemirjen. Matere sem prosila, da pred ocenjevanjem pogostosti otrokovega obnašanja razmislijo, kdaj se vznemiri njihov otrok, ali morda takrat, ko mora k zobozdravniku; ko je kaznovan pred vrstniki; ko se na nastopu kar naprej moti; ko nehoti

razbije svojo najljubšo stvar; ko se mora posloviti od mamice, ki odhaja na daljše službeno potovanje; ko ga krega vzgojiteljica oz. učiteljica; ko ga užali njegova "prva ljubezen" in podobno. Opozorila sem jih, da si otroci v stresnih situacijah pomagajo na različne načine in da je težko reči, kateri je pravi.

Podobnost med opisano lestvico kvalitete otrokove navezanosti na mater in "tujo situacijo" je ta, da obe vključujeta dogodek ("tuja situacija") oz. dogodke (skala), ki lahko za otroka pomenijo stres. Tudi štirje opisi otrokovega obnašanja v stresnih situacijah so ustrezali štirim kategorijam otrokovega obnašanja v "tuji situaciji". Te kategorije so: "izogibanje", "varnost", "upiranje" in "kontroliranje". Vse kategorije razen druge, to je "varnost", izražajo anksiozno navezanost na mater. Opise omenjenih kategorij sem povzela po avtoricah Ainsworth s sodelavci (1978) in Cassidy (1986) in jih glede na starost otrok, ki so sodelovali v raziskavi, delno priredila. Za otroke, ki so klasificirani v kategorijo "izogibanje", je značilno, da se v stresnih situacijah izogibajo stikom z materjo, ne da bi pri tem izražali jezo ali sovraštvo do nje. Otroci, klasificirani v kategorijo "varnost", se ob prisotnosti matere vedno potolažijo, v stiku z njo izražajo prijateljstvo, toplino in intimnost. Otroci, klasificirani v kategorijo "upiranje", se v stresnih situacijah upirajo materi, do nje so sovražni in jo včasih krivijo za svoje težave. Otroci, klasificirani v kategorijo "kontroliranje", izražajo zaščitniški ali pokroviteljski odnos do matere. Pomembna razlika med opisano ocenjevalno lestvico in "tujo situacijo" pa je poleg že omenjenih ta, da ocenjevalna lestvica zajema otrokovo obnašanje do matere v vsakdanjih, naravnih dogodkih, medtem ko se postopek "tuje situacije" izvaja v laboratoriju. Veljavnost opisane ocenjevalne lestvice kvalitete otrokove navezanosti na mater je bila predhodno ugotovljena na osnovi ugotavljanja zveze med rezultati lestvice in rezultati opazovanja otrokovega obnašanja do matere pri ponovnem srečanju po zaključku male šole oz. šole. Podoben način preverjanja kvalitete otrokove navezanosti na mater sta uporabili že avtorici Howes in Hamilton (1992).

Druga ocenjevalna lestvica kvalitete otrokove navezanosti na mater pa je obsegala devet postavk. Tri postavke so opisovale kategorijo "izogibanje" (Do matere ni sovražen, a ne mara ji zaupati problema. Mirno se zapre v svojo sobo, ker hoče biti sam. Brez jeze in sovraštva reče materi, naj ga pusti pri miru.), tri kategorijo "varnost" (Prosi mater za pomoč ali nasvet oz. ju sprejme. Išče ali sprejme materin objem. Pripoveduje materi o svojih težavah.) in tri kategorijo "upiranje" (Skrega se z materjo zaradi druge, z njegovo težavo nepovezane stvari, ki je včasih celo nepomembna. V jezi mater krivi za svoje težave. Kaže jezo do matere (kriči, grdo govori ali gleda in/ali mater celo udari.)). Matere so na osnovi tristopenjske lestvice (sploh ni takšen - 1, delno je takšen - 2 in popolnoma takšen je - 3) ocenile izraženost določene lastnosti pri otroku.

II.3. Postopek

Podatki so bili zbrani v mesecu marcu. Matere so v ovojnicah sprejele vprašalnike in lestvice skupaj s spremnim dopisom. Izpolnjene vprašalnike in lestvice so vrnille v zalepljenih ovojnicah vzgojiteljici oz. učiteljici njihovega otroka.

III. REZULTATI Z DISKUSIJO

Izračuni HI-kvadrat testov niso pokazali pomembnega razlikovanja med različno starimi otroki glede posameznih postavk, ki so zajemale otrokov odnos do vrstnikov. Obstaja le ena pomembna razlika med malimi šolarji in prvošolci in sicer glede obnašanja ob nesreči drugega. Po ocenah mater prvošolci vedno reagirajo s sočustvovanjem,

medtem ko mali šolarji tudi s posmehovanjem in neprizadetostjo ($HI-kv. = 6.15^*$) Dva statistično pomembna HI -kvadrat testa pokažeta, da imajo otroci, ki se najraje igrajo sami, matere s povprečno najvišjo izobrazbo ($HI-kv. = 24.31^*$) in da otroci teh mater najpogosteje dosežejo, da njihovi vrstniki uresničijo njihove želje, s podkupovanjem (ar. sr. = 3.50) in z agresivnostjo (izrazijo zahtevo, uporabijo fizično agresivnost) (ar. sr. = 3.00). Otroci, ki najpogosteje sploh ne izrazijo svojih želja, pa imajo matere z najnižjo povprečno izobrazbo ($HI-kv. = 3.11^*$). Glede na spol otrok obstaja le ena pomembna razlika in sicer ta kaže, da se z enako starimi vrstniki najraje igrajo dečki, medtem ko se deklice pogosteje kot dečki igrajo s starejšimi ali mlajšimi otroki ($HI-kv. = 12.32^{**}$). Glede na tip družine, v katerih živijo otroci, ne obstajajo pomembne razlike glede odnosa do vrstnikov.

Izračuni enosmernih analiz variance so pokazali dve pomembni razliki med različno starimi otroki glede odnosa do igre in sicer se izraža tendenca, da mlajši so otroci, pogosteje se igrajo z brati oz. sestrami ($F = 5.13^{**}$). Sedemletni otroci izmed vseh obravnavanih skupin najbolj pogosto upoštevajo pravila iger, če le-ta obstajajo ($F = 3.42^*$). Obstajajo tudi tri statistično pomembne razlike med malimi šolarji in prvošolci glede odnosa do igre in sicer se mali šolarji bolj pogosto igrajo z brati in sestrami kot prvošolci ($F = 7.35^{**}$); prvošolci pogosteje sami pospravijo igrače kot mali šolarji ($F = 4.02^*$) in mali šolarji pogosteje pospravijo igrače skupaj s svojimi brati oz. sestrami kot prvošolci ($F = 5.13^*$). Izračuni enosmernih analiz variance pokažejo dve pomembni razliki med dečki in deklicami glede odnosa do igrač oz. igre in sicer deklice bolj pogosto pazijo na svoje igrače, da se ne poškodujejo, kot dečki ($F = 7.30^{**}$); dečki pa bolj pogosto v jezi uničujejo igrače kot deklice ($F = 8.93^{**}$). Glede na izobrazbo mater se razlikujejo otroci le po pospravljanju igrač in sicer najbolj pogosto sami pospravijo igrače otroci, katerih matere imajo nedokončano ali dokončano osnovno šolo ($F = 2.59^*$). Glede na tip družine, v kateri živijo otroci, obstajata dve pomembni razliki, ki kažeta, da se otroci, ki živijo v nepopolni družini, najpogosteje igrajo z brati in sestrami ($F = 3.22^*$) in skupaj z njimi najpogosteje pospravljajo igrače ($F = 3.95^*$), manj pogosto to počno otroci iz popolnih družin, še manj pogosto otroci iz razširjenih popolnih družin, najbolj redko pa se z njimi igrajo oz. skupaj z njimi pospravljajo igrače otroci iz razširjenih nepopolnih družin. Verjetno lahko rezultate razložimo z ugotovitvijo, da je bilo v obravnavanem vzorcu v razširjenih, tako nepopolnih kot popolnih, družinah manj otrok kot v nepopolnih in popolnih družinah ($F = 5.29^{**}$).

Kot je bilo pričakovano, se otroci, kot ocenjujejo matere, najpogosteje obnašajo na način, s katerim izražajo občutek varnosti v odnosu do matere. Pojavljajo pa se tudi vse ostale kategorije anksiozne navezanosti na mater.

Izračuni enosmernih analiz variance so odkrili naslednje statistično pomembne razlike med otroki, ki izražajo različno kvaliteto navezanosti na mater v stresnih situacijah:

- Otroci, ki so vedno pripravljeni svoje igrače posoditi vrstniku, izražajo v stresnih situacijah manj pogosto upiranje do matere kot otroci, ki so le včasih pripravljeni igračo posoditi vrstniku ($F = 6.19^*$);

- Otroci, ki najraje preživljajo prosti čas sami, izražajo največ upiranja do matere ($F = 4.01^*$), najbolj pogosto kontrolirajo mater ($F = 4.38^*$), najmanj je zanje značilno, da iščejo ali sprejmejo objem matere ($F = 3.88^*$), in se mirno zaprejo v svojo sobo, ker hočejo biti sami ($F = 3.71^*$ - to največkrat naredijo tisti otroci, ki se najraje igrajo s starši) ter najbolj je zanje značilno, da mater v jezi krivijo za svojo težavo ($F = 3.72^*$);

- Za otroke, ki se najraje igrajo s starejšimi otroki, je najbolj značilno, da se v trenutkih stresa mirno zaprejo v svojo sobo, ker hočejo biti sami, medtem ko je to najmanj značilno za tiste otroke, ki se najraje igrajo z mlajšimi otroki ($F = 4.57^*$);

- Za otroke, ki vrstnikom ne povedo ali kako drugače izrazijo svojih želja, je najmanj značilno, da materi pripovedujejo o svojih težavah ($F = 5.63^{***}$).

Ugotovljene razlike se ujemajo s predvidevanji, da se otroci, ki izražajo anksiozno navezanost na mater, manj zrelo obnašajo v stiku z vrstniki (glede posojanja igrač, veselja ob stiku z vrstniki, izražanja lastnih želja vrstnikom).

Izračuni Pearsonovih koeficientov korelacije so pokazali naslednje statistično pomembne zveze:

- med tem, kako pogosto otrok začne prepir z vrstniki, in pogostostjo upiranja materi v stresnih situacijah ($r = .18^*$), značilnostjo, da brez jeze ali sovraštva reče materi, naj ga pusti pri miru ($r = .20^*$), in značilnostjo, da v jezi pravi, da je mati kriva za njegove težave ($r = .30^{**}$), in sicer bolj pogosto so otroci iniciatorji preprirov z vrstniki, bolj pogosto se upirajo materi; bolj je zanje značilno, da brez jeze prosijo mater, naj jih pusti pri miru, ali jo krivijo za nastalo težavo.

Sklenem lahko, da otroci, ki izražajo manj prilagojene oblike obnašanja, ko so v stiku z vrstniki (večkrat začnejo prepir), izražajo v stresnih situacijah manjši občutek varnosti v odnosu do svojih mater in obratno.

Tabela 1: Statistično pomembni Pearsonovi koeficienti korelacije kot izraz zvez med vzorci otrokovega obnašanja do matere v stresnih situacijah in postavkami otrokovega interesa za igro.

Vzorci otrokovega obnašanja do matere (označila sem jih z V1 do V4):				
Igra:	izogibanje (V1)	varnost (V2)	upiranje (V3)	kontroliranje (V4)
I2	-.20*			
I4			-.21*	
I6	-.20*	.29**	-.25**	-.24**
I9		.28**		
I10		-.21*	.22*	.21*
I11		-.26**		.19*
I12				-.27**
I14			-.17*	
I16	-.25**	.39***	-.22*	-.33***
I20		.26**		
I21		.22*		

Legenda:

* $P = .05$; ** $P = .01$; *** $P = .001$.

Pripomba: Vsebino postavk od I1 do I21 glej v nadaljnjem tekstu.

Iz tabele 1 je razvidno, da otroci, ki se bolj pogosto izogibajo materi v stresnih situacijah (V1), se manj pogosto igrajo z vrstniki (I2), sami pospravijo igrače (I6) in upoštevajo pravila igre, če le-ta obstajajo (I16). Otroci, ki bolj pogosto izražajo občutek varnosti v obnašanju do matere v stresnih situacijah (V2), bolj pogosto sami pospravijo igrače (I2), pazijo na svoje igrače, da se ne poškodujejo (I9), manj pogosto v jezi uničujejo igrače (I10) in jih nenamerno poškodujejo (I11), bolj pogosto upoštevajo pravila iger, če le-ta obstajajo (I16), izražajo željo, da bi se česa naučili (I20), in se veselijo vstopa v šolo oz. radi hodijo v šolo (I21). Otroci, ki se v stresnih situacijah bolj pogosto upirajo materi (V3), se manj pogosto igrajo s starši ali drugimi odraslimi (I4),

manj pogosto sami pospravijo igrače (I6), bolj pogosto jih v jezi uničujejo (I10), manj pogosto se lotijo zapletenih iger (I14) in upoštevajo pravila iger, če le-ta obstajajo (I16). Otroci, ki v stresnih situacijah bolj pogosto kontrolirajo matere (V4), manj pogosto sami pospravijo igrače (I6), bolj pogosto v jezi uničujejo igrače (I10) in jih nenamerno poškodujejo (I11), manj pogosto so zbrani pri igri (I12) in upoštevajo pravila iger (I16).

Iz zapisanega je razvidno, da otroci, ki izražajo varnost v odnosih navezanosti na mater, izražajo bolj prilagojen odnos do igrač in igranja.

Tabela 2: Statistično pomembni Pearsonovi koeficienti korelacije kot izraz zvez med postavkami otrokovega obnašanja do matere v stresnih situacijah in postavkami otrokovega odnosa do igre.

Igra:	Postavke otrokovega obnašanja do matere							
	P1	P2	P4	P5	P6	P7	P8	P9
I1			-.25**					
I2		-.17*	.18*			.30***		
I3		-.28**						
I6	.17*			-.18*	-.23**	.27**	-.25**	-.20*
I8	-.18*	-.18*						
I9					-.27**			
I10			-.28**		.32***			
I11		.22*			.21*		.25**	.22*
I14		-.17*				.21*		
I15			.23**					
I16		-.23**		-.18*	-.18*	.20*	-.22*	-.18*
I17								-.25**
I18		-.17*						
I20		-.19*				.24**		
I21		-.23**						

Pripomba: Vsebino postavk od P1 do P9 glej v poglavju Pripomočki in v nadaljnjem tekstu, vsebino postavk od I1 do I21 pa v nadaljnjem tekstu.

Iz tabele 2 je razvidno, da otroci, za katere je bolj značilno, da v stresnih situacijah prosijo mater za pomoč ali nasvet oz. ju sprejmejo (P1), bolj pogosto sami pospravijo igrače (I6) in manj pogosto pospravljajo igrače skupaj z brati oz. sestrami (I8). Otroci, za katere je bolj značilno, da do matere sicer niso sovražni, a ji ne marajo zaupati problema (P2), se manj pogosto igrajo z vrstniki (I2) in z brati oz. sestrami (I3), manj pogosto pospravljajo igrače skupaj z brati oz. sestrami (I8), bolj pogosto namenoma poškodujejo igrače (I11), manj pogosto se lotijo zapletenih iger (I14), upoštevajo pravila iger (I16), pri izdelkih upoštevajo načrt, če le-ta obstaja (I18), izražajo željo, da bi se česa naučili (I20), in se veselijo vstopa v šolo oz. radi hodijo v šolo (I21). Otroci, za katere je bolj značilno, da iščejo ali sprejmejo materin objem (P4), se manj pogosto igrajo sami (I1) in bolj pogosto z vrstniki (I2), manj pogosto v jezi uničujejo igrače (I10) in bolj pogosto dokončajo izdelek (I25). Otroci, za katere je bolj značilno, da se skregajo z materjo zaradi druge, z njihovo težavo nepovezane stvari, ki je včasih celo nepomembna (P5), manj pogosto sami pospravijo igrače (I6) in upoštevajo pravila iger (I16). Otroci, za katere je značilno, da kažejo jezo do matere (kričijo, grdo govorijo ali

gledajo in/ali mater celo udarijo) (P6), manj pogosto sami pospravijo igrače (I6), pazijo nanje, da se ne poškodujejo (I9), bolj pogosto jih v jezi uničujejo (I10) in nenamerno poškodujejo (I11) ter manj pogosto upoštevajo pravila iger (I16). Otroci, za katere je značilno, da pripovedujejo materi o svojih težavah (P7), se bolj pogosto igrajo z vrstniki (I2), sami pospravijo igrače (I6), se lotijo zapletenih iger (I14), upoštevajo pravila iger (I26) in izražajo željo, da bi se česa naučili (I20). Otroci, za katere je bolj značilno, da v jezi mater krivijo za svoje težave (P8), manj pogosto sami pospravijo igrače (I6) in jih bolj pogosto nenamerno poškodujejo (I11) ter manj pogosto upoštevajo pravila iger (I16). Otroci, za katere je značilno, da se v stresnih situacijah mirno zaprejo v svojo sobo, ker hočejo biti sami (P9), manj pogosto sami pospravijo igrače (I6), bolj pogosto jih nenamerno poškodujejo (I11), manj pogosto upoštevajo pravila iger (I16) in si izmišljajo nove igre ali nova pravila (I17).

Postavka, ki ne korelira pomembno s postavkami o otrokovi igri, delu in učenju je naslednja: Brez jeze in sovraštva reče materi, naj ga pusti pri miru (P3). Postavke o otrokovi igri, delu in učenju, ki ne korelirajo pomembno z nobeno mero kvalitete otrokove navezanosti na mater, pa so naslednje:

- Kako pogosto si otrok sam izdela igrače (I5);
- Kako pogosto otrok pospravlja igrače skupaj s starši oz. drugimi odraslimi osebami (I7);
- Kako pogosto se otrok igranja hitro naveliča (I13);
- Kako pogosto se otrok vključuje v domača opravila, ne da bi ga morali k temu siliti (I19).

Sklenem lahko, da imajo otroci, ki v odnosu do matere izražajo občutek varnosti, bolj ustrezen odnos do igrac, njihova igra je bolj kakovostna, veselje ob šolskih opravilih pa večje kot pri otrocih, ki v odnosu do matere izražajo anksioznost.

IV. ZAKLJUČEK

Raziskava je nedvoumno potrdila pričakovanja, da obstaja pomembna zveza med kvaliteto otrokove navezanosti na mater in otrokovim odnosom do vrstnikov, igre in učenja. To pomeni, da je uspelo z drugačno metodo od že uveljavljene ("tuja situacija") potrditi ugotovitve drugih avtorjev o pomenu kvalitete otrokove navezanosti na mater za otrokov razvoj. Vseeno pa si lahko zastavimo več vprašanj. Npr., koliko so dobljeni rezultati pogojeni s težnjo staršev po dajanju socialno zaželenih odgovorov. S tem vprašanjem se srečamo vedno, ko nam bistvene podatke o otroku posredujejo starši. Prav tako obstaja vprašanje, ali je res materin odnos do otroka tisti, ki ga lahko imenujemo vzrok za takšno ali drugačno navezanost otroka na mater, za takšno ali drugačno otrokovo socialno obnašanje, pristopanje k igri in učenju. Ali pa ima pomembno vlogo tudi otrok sam. V kolikšni meri otrokove značilnosti temperamenta, fizično stanje (npr. bolezni) in podobno oblikujejo materin odnos do otroka, pa tudi prilagoditev otroka na drugih področjih razvoja. Menim, da otrokove vloge ne bi smeli spregledati, čeprav so vsi omenjeni dejavniki verjetno v tesni medsebojni zvezi.

V. LITERATURA

- Ainsworth, M. D. S.; Blehar, M. C.; Waters, E. in Wall, S., *Patterns of Attachment, A Psychological Study of the Strange Situation*, LEA (Lawrence Erlbaum Associates, Publishers), Hillsdale, New Jersey, 1978.
- Belsky, J.; Rovine, M. in Taylor, D., *The Pennsylvania infant and family development project: III. The origins of individual differences in infant-mother attachment: Maternal and infant contributions*, *Child Development*, 55, 1984, 718-728.
- Cassidy, J., *The Ability to Negotiate the Environment: An Aspect of Infant Competence as Related to Quality of Attachment*, *Child Development*, 57, 1986, 331-337.
- Cassidy, J., *Child-Mother Attachment and the Self in Six-Year-Olds*, *Child Development*, 59, 1988, 121-134.
- Cohn, D. A., *Child-Mother Attachment of Six-Year-Old and Social Competence at School*, *Child Development*, 61, 1990, 152-162.
- Horvat, L. in Magajna, L., *Razvojna psihologija*, Državna založba Slovenije, Ljubljana, 1987.
- Howes, C. in Hamilton, C. E., *Children's Relationships with Caregivers: Mothers and Child Care Teachers*, *Child Development*, 63, 1992, 859-866.
- Main, M., *Exploration, Play, and Cognitive Functioning Related to Infant-Mother Attachment*, *Infant Behavior and Development*, 6, 1983, 167-174.
- Matas, L.; Arend, R. A. in Sroufe, L. A., *Continuity of Adaptation in the Second Year: The Relationship between Quality of Attachment and Later Competence*, *Child Development*, 49, 1978, 547-556.
- Sroufe, L. A., Cooper, R. G. in DeHart, G. B., *Child Development, Its Nature and Course*, Third Edition, McGraw-Hill, Inc., New York, St. Louis, San Francisco, Auckland, Bogota, Caracas, Lisbon, London, Madrid, Mexico City, Milan, Montreal, New Delhi, San Juan, Singapore, Sydney, Tokyo, Toronto, 1996.